

2. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI // Відомості Верховної Ради України, 2011, № 34, ст.343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#n11..>

3. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю. Державне управління: підручник. Київ: Знання, 2014. 582 с.

4. Москалець В. П. Психологія управління : навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 256 с.

5. Колодій А. Ф. Публічна влада та управління в умовах демократичної трансформації. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 312 с.

6. Етика державного службовця: навчальний посібник / за ред. С. Д. Дубенко. Київ : НАДУ, 2017. 220 с.

7. Бондаренко В. Д. Конфліктологія: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 368 с.

8. Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.06.2021 № 681. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/681-2021-%D0%BF#n63>.

9. Нижник Н. Р., Машков О. А. Психологічні аспекти публічного управління. Київ : НАДУ, 2019. 294 с.

Яна Тиненик,

здобувач ступеня вищої освіти вищої освіти бакалавра
Навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту
Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наталія Цумарева,

доцент кафедри психології, соціології та педагогіки
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЩОДО ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НОВІ РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ

Актуальність теми зумовлена загостренням соціально-психологічних проблем українського суспільства в умовах воєнного стану. Повномасштабна війна спричинила масштабні демографічні переміщення, економічну нестабільність, втрату роботи, житла, близьких осіб, що суттєво підвищило рівень стресу в сім'ях. У таких умовах підлітки є однією з найбільш вразливих категорій населення, оскільки їх психіка перебуває у стадії активного формування, а система цінностей і поведінкові моделі ще не є стабільними.

Відповідно до положень Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство охоплює фізичне, психологічне, сексуальне та економічне насильство, що вчиняється у сімейному або близькому колі. В умовах воєнного стану відбувається трансформація проявів насильства: посилюється психологічний тиск, контроль, ізоляція, зростає рівень

агресії, пов'язаної з посттравматичними переживаннями дорослих членів сім'ї [4].

Підлітковий вік характеризується підвищеною емоційною чутливістю, прагненням до автономії та водночас залежністю від батьківського середовища. В умовах війни батьки нерідко перебувають у стані хронічного стресу, що знижує їх здатність до емоційної регуляції та конструктивного виховання. Це створює підґрунтя для конфліктів, емоційної жорстокості, фізичних покарань і психологічного тиску.

Коротко розглянемо причини домашнього насильства стосовно дітей підліткового віку.

Одним із найвагоміших чинників є дисфункційна сімейна атмосфера. Конфлікти між батьками, агресивна комунікація та відсутність емоційної підтримки створюють середовище, у якому насильство може використовуватися як спосіб регуляції поведінки підлітків. Дослідження показують, що підлітки, які зростають у сім'ях із високим рівнем конфліктності між батьками, частіше стають жертвами або свідками насильства. Також дослідники звертають увагу на той факт, що люди, які самі зазнавали насильства у дитинстві або були свідками агресії в сім'ї, частіше відтворюють подібні моделі поведінки у дорослому житті. Такий механізм називають «міжпоколінною передачею насильства». Набуті в дитинстві моделі агресивної взаємодії можуть закріплюватися як звичний спосіб розв'язання конфліктів у сім'ї [1].

Соціально-економічні труднощі також підвищують ризик домашнього насильства. Дослідження показують, що сім'ї з низьким соціально-економічним статусом, фінансовою нестабільністю або безробіттям частіше стикаються з підвищеним рівнем конфліктів і напруження, що може призводити до агресивної поведінки. Психологічні проблеми батьків, зокрема високий рівень стресу, депресія, низький рівень емоційної саморегуляції та імпульсивність, антисоціальні риси можуть сприяти формуванню агресивної поведінки щодо підлітків. Важливу роль відіграють також культурні норми та соціальні установки, які можуть виправдовувати жорсткі методи виховання. Так, у суспільствах, де фізичні покарання розглядаються як допустимий метод дисципліни, рівень насильства щодо дітей і підлітків є вищим. Крім того, гендерні стереотипи, нерівність у сімейних ролях та авторитарні моделі виховання можуть сприяти легітимації агресивної поведінки [5].

Серед нових ризиків в умовах воєнного стану, які можуть впливати на поширеність домашнього насильства стосовно підлітків, доцільно виокремити:

- вимушене переселення та проживання в умовах обмеженого простору;
- соціальну ізоляцію та обмежений доступ до освітніх і психологічних послуг;
- економічну нестабільність сімей;
- наявність у дорослих бойового досвіду та симптомів ПТСР;
- зниження рівня соціального контролю через перевантаження відповідних служб [3].

Психологічні наслідки домашнього насильства для підлітків в умовах війни мають комплексний характер. Вони можуть проявлятися у підвищеній тривожності, депресивних станах, агресивності, замкненості, формуванні віктимної або девіантної поведінки. Поєднання травматичного досвіду війни з насильством у сім'ї значно підвищує ризик розвитку посттравматичних розладів. Важливим викликом є ускладнення механізмів виявлення фактів домашнього насильства щодо підлітків [5].

Через дистанційне навчання, переміщення сімей та руйнування інфраструктури зменшується можливість своєчасного реагування педагогів, соціальних працівників, психологів та представників ювенальної превенції. Це потребує вдосконалення міжвідомчої взаємодії та адаптації алгоритмів реагування до умов воєнного стану. Правове регулювання відповідальності за систематичне домашнє насильство передбачене також у Кримінальний кодекс України (ст. 126-1), що встановлює кримінальну відповідальність за такі дії. Водночас ефективність застосування правових норм залежить від своєчасного виявлення фактів насильства та готовності підлітків повідомляти про порушення їхніх прав [2].

Основними напрямками профілактики домашнього насильства щодо підлітків в умовах війни є:

- посилення системи раннього виявлення ознак насильства;
- забезпечення доступу підлітків до психологічної допомоги (у тому числі дистанційної);
- розвиток програм підтримки батьків щодо формування навичок ненасильницького виховання;
- підвищення правової обізнаності підлітків щодо механізмів захисту їхніх прав;
- удосконалення оцінки ризиків повторного насильства.

Таким чином, домашнє насильство щодо підлітків в умовах воєнного стану набуває нових форм і загроз, пов'язаних із підвищеним рівнем соціального стресу, дезорганізацією сімейного життя та обмеженим доступом до допомоги. Комплексне вирішення проблеми потребує поєднання правових, психологічних і соціальних механізмів реагування, посилення міжвідомчої взаємодії та впровадження адаптованих профілактичних програм.

Список використаних джерел

1. Дмитришин О.О., Захист прав та домашнє насильство щодо дітей в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, Серія: Право, 2024. Вип. 84, частина 3. С. 89-94. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322>.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.03.2026).

3. Павленко Т. А., Корабель М. Г. Домашнє насильство щодо дітей в умовах війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 486–489.

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.03.2026).

5. Tiikkaja S, Tindberg Y., Durbeej N., Adolescents witnessing family violence and its association with socio-economic factors, *European Journal of Public Health*, Volume 34, November 2024, Issue Supplement № 3, ckae144.394. DOI: <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckae144.394>

Олена Тищенко,
доцент кафедри психології
навчально-наукового інституту права та психології,
Національної академії внутрішніх справ
кандидат педагогічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ВИХОВАНЦЯ

Проблема духовності владно охоплює сферу опіки сучасного виховного процесу. Це вимагає насамперед відповідного теоретичного упорядкування.

Одне з найважливіших завдань психології виховання полягає у вивченні психологічних механізмів формування особистості, які є необхідною умовою успіху перетворення виховних вимог суспільства у внутрішні регулятори поведінки і діяльності підростаючої особистості.

Виховний вплив – це процес організації сумісної активності вихователя і вихованців щодо здійснення їхніх цілеспрямованих дій, які мають на меті зміну психологічних характеристик вихованців (потреб, мотивації, установок, цінностей та рис характеру) та перебудову поведінки.

Вплив на особистість цілеспрямовано та регульовано здійснюється шляхом використання таких *механізмів*: переконування, навіювання, наслідування, зараження. Виховання передбачає *вплив на емоційну сферу*. Це, зокрема, стосується формування думок, поглядів, переконань, ціннісних орієнтацій, емоційної сфери.

Ефективність використання форм і методів виховання значною мірою зумовлюється віковими особливостями становлення особистості, розвитком її інтелектуальної сфери, емоційної вразливості. *Дитячий вік*. Доречними є роз'яснення правил поведінки, допомога у засвоєнні норм моралі, *наслідування* дорослих, орієнтація на *взірець*, *схвалення* і *покарання*. *Дошкільний вік*. Діти найкраще сприймають прямий текстовий вплив вихователя у вигляді *вимоги*, яку навіть не потрібно ілюструвати й аргументувати, оскільки діти ще не спроможні це сприйняти й усвідомити. Доцільними є створення *рольових ігор* за правилами, *бесіди* про стосунки між людьми, цілеспрямоване керування діяльністю, *поведінкою* з метою засвоєння дітьми найважливіших соціальних функцій. *Молодший шкільний вік*. Роль у функціонуванні психіки дитини